

Akkadština

doc. Jana Mynářová, Český egyptologický ústav FF UK

Akkadština (případně babylónština) je semitský jazyk (jako takový je příbuzná arabštině či hebrejštině), který byl zaznamenáván klínovým písmem, rozluštným až v polovině 19. století. V Mezopotámii, kde se jím převážně mluvilo (sloužila také jako *lingua franca* celé oblasti), se akkadsky mluvilo několik tisíciletí — od cca 3000 př. n. l. až snad do prvních století našeho letopočtu. Na FF UK se pěstuje na Českém egyptologickém ústavu a také na Ústavu srovnávací jazykovědy.

Epos o Gilgamešovi — polidštění Enkidua

Epos o Gilgamešovi je zřejmě nestarší dochovaná literární památka lidstva. Příběh krále Gilgameše je původně sumerský, ale semitští Akkadové, kteří postupně Sumery ovládli, jej přejali a přeložili. Jde o epos významem srovnatelný s Homérovými eposy či Starým zákonem, ovšem starší - najdeme zde jak motivy z Bible (potopa světa) tak i některé motivy, které najdeme právě v Homérovi. Ale především je to příběh o přátelství dvou mužů — Enkidua a Gilgameše, o jejich společných hrdinských činech, ale také o smrti prvního a dlouhém smutku a mnoha obětech druhého z nich — o hledání nesmrtelnosti pro sebe a ztraceného druha.

*Uposlech rady svého otce,
ke Gilgamešovi lovec odebral se.
Na cestu do města Uruku se vydal.
„Dopřej mi sluchu, Gilgameši!
Jakýsi muž, který s hor přišel,
nejmocnější je v zemi, velkou má sílu,
jako moc Anova jsou pevné paže jeho.
...“*

Stará angličtina

prof. Jan Čermák, Ústav anglického jazyka a didaktiky FF UK

Jakožto starou angličtinu či anglosaštinu označujeme období cca 700–1000 n.l. Tento jazyk byl ještě velmi blízký soudobé staré horní němčině a ještě blíže měl ke staré saštině. Anglosasové – pozdější Angličané – se do Británie přistěhovali v polovině pátého století a postupně vytlačili původní keltské obyvatelé na okraje ostrova – do Walesu, Skotska a Cornwallu, někteří z nich dokonce zvolili návrat na pevninu, do tzv. Malé Británie, neboli Bretaně. Stará anglosaská literatura je velmi bohatá a první její doklady se zachovaly už z počátku osmého stol.

1. Obrácení krále Edwina z Bedových Dějin

Latinské *Církevní dějiny anglického lidu* Anglosasa Bedy Ctihodného (672–735) vynikají ve středověké historiografii střízlivostí a přesností podání. Jejich staroanglický překlad pochází z doby vlády krále Alfréda Velikého (871–899), který proslul nejen jako vojevůdce a reformátor vojska a státní správy, ale i jako obnovitel anglosaské vzdělanosti. Cílem jeho snah bylo zejména zpřístupnit plody soudobého poznání domácí řeči, starou angličtinou. Naše ukázka zachycuje dramatické okamžiky konverze northumbrijského krále Edwina († 633), kdy se panovník radí se svými velmoži o přednostech křesťanského učení, jež se jim nabízí, v porovnání s vírou zděděnou po předcích. Zároveň tu potkáváme témata příznačná pro staroanglickou poezii: úděl vyhnance a obraz síně, kde hoduje pán se svými družiníky, jako kruhu bezpečí a řádu v okolním neznámém a nepřátelském světě.

2. Béowulf, v. 702–790

Béowulf je nejvýznamnější památkou staroanglické literatury. Hrdinsko-elegický epos, v němž se mísí prvky pohanské a křesťanské, popisuje dvě životní epizody krále Beowulfa, mládí a stáří, a tři střetnutí s nestvůrnými protivníky, z nichž vyšel vítězně: zápasy s obrem Grendelem a jeho matkou a konečný střet s drakem, v němž sice Béowulf umírá, ale drak je zabit a Béowulfův lid – Géaté, kteří původně obývali jižní Švédsko, zachráněn. J.R.R. Tolkien čerpal inspiraci pro svou knihu *Hobit* mimo jiné také zde: Béowulf na cestu do boje s drakem vybírá dvanáct společníků, sám – podobně jako Thorin Pavéza – umírá, třebaže jako vítěz. Také probuzení draka je inspirováno právě zde: drak procitá z dlouhého spánku, protože z jeho pokladu zloděj odnesl zlatý pohár. Formálně jde o báseň v tzv. aliteračním verši, který namísto koncového rýmu, jaký je typický pro češtinu, pracuje se začátky slov. Naše ukázka líčí část zápasu s obrem Grendelem.

Com on wanre niht
scriðan sceadugenga. Sceotend swæfon,
þa þæt hornreced healdan scoldon,
ealle buton anum. þæt wæs yldum cūþ
þæt hie ne moste, þa metod nolde,
se scynscapa under sceadu bregdan;
ac he wæccende wraþum on andan
bad bolgenmod beadwa gefinges.
ða com of more under misthleopum
Grendel gongan, godes yrre bæþ;
mynte se manscaða manna cynnes
sumne besyrwan in sele þam hean.
Wod under wolcnum to þæs þe he winreced,
goldsele gumena, gearwost wisse,
fættum fahne. Ne wæs þæt forma sið
þæt he Hroþgares ham gesohte;
næfre he on aldordagum ær ne siþðan
heardran hæle, healðegnas fand.
Com þa to recede rinc siðian,
dreamum bedæled. Duru sona onarn,
fyrbendum fæst, syþðan he hire folmum æthran;
onbræd þa bealohydig, ða he gebolgen wæs,
recedes muþan. Raþe æfter þon
on fagne flor feond treddode,
eode yrremod; him of eagum stod

Přišel v bledé noci
Kráčeje, jenž ve stínech chodí. Spali rekové,
jimž klenutou síň bylo strážiti,
všichni až na jednoho. Dávno bylo to známo,
že nezmůže nikdo, aniž Pán k tomu svolí,
toho škůdce, uvrhnout v temnotu.
Však ten, který bděl, s rekovným hněvem
Pobídl s bojovnou myslí toho potomka bitvy.
Z vřesovišť pod pláštěm mlhy
Grendel přibyl, boží hněv na něm lpěl.
Měl v úmyslu zhoube z rodu lidí
někoho uchvátit v té vysoké síni.
Pod oblaky kráčel, až síň vína
zlaté sídlo mužů, spokojen nalezl,
skvostně sroubenou. Nebylo to poprvé,
co Hrothgarův dům vyhledal.
Ale jakživo nikdy, ani teď, ani dávno,
Tak tvrdé válečníky, tak statečné reky nenašel.
Spěchal ten bojovník v onu síň
prost vši mírnosti. Hned dveře se otevřou
pevné, tepané, jen co pěstí v ně uhodil.
a vnikl tam zkázonosný, rozzuřen byl,
v ústa síně. A ve spěchu potom
po skvostné podlaze kráčel ten netvor
rozloben šel, z očí mu šlehalý

swefan sibbedriht samod ætgædere,
magorinea heap. þa his mod ahlog;
mynte þæt he gedælde, ærþon dæg cwome,
atol aglæca, anra gehwylces
lif wið lice, þa him alumpen wæs
wistfylle wen. Ne wæs þæt wyrd þa gen
þæt he ma moste manna cynnes
ðicgean ofer þa niht. þryðswyð beheold
mæg Higelaces, hu se manscaða
under færgripum gefaran wolde.
Ne þæt se aglæca yldan þohte,
ac he gefeng hraðe forman siðe
slæpendne rinc, slat unwearnum,
bat banlocan, blod edrum dranc,
synsnædum swealh; sona hæfde
unlyfigendes eal gefeormod,
fet ond folma. Forð near ætstop,
nam þa mid handa higeþihtigne
rinc on ræste, ræhte ongean
feond mid folme; he onfeng hraþe
inwitþancum ond wið earm gesæt.
Sona þæt onfunde fyrena hyrde
þæt he ne mette middangeardes,
eorþan sceata, on elran men
mundgripe maran. He on mode wearð

jak spí spolu s druhy, mocné bojovníky
všechny pohromadě. Jeho srdce se smálo.
Měl v úmyslu, dříve než nastane den,
ten netvor, z každého duši vyrvat
život z těla, bohatý hodokvas
čekal naň tam. Ale osud mu nedopřál,
nemohl víc nikoho z lidského rodu
uchvátit, když skončila tato noc. Lačně naň hleděl
druh Hygelaca, jak ten zhoube lidí
si povede v pevném sevření paží.
A netvor neměl v úmyslu se zastavit.
Hned popadl prvního reka
spícího, rozerval na kusy,
vyrval z kloubů, krev zčerstva pil,
polykal po kusech. Brzo pak
neživé tělo celé pozřel,
nohy a ruce. Pak pospíchal dál.
Hnátou odpornou popadl,
nahmátl hrdinu, ten ale chytil
netvora rukou. Chytil ji rychle
Připraven k boji, na paži se zvedl.
Brzo zjistil ten škůdce vojska,
že nepotkal ještě na světě
na širé zemi, mezi všemi muži
nikoho s mocnějším stiskem. V srdci se zalekl

Střední angličtina

prof. Jan Čermák, Ústav anglického jazyka a didaktiky FF UK

Střední angličtina je jazyk období 11.–16. století. V této době byl silně poznamenán francouzským vlivem, což je ostatně v angličtině patrné dodnes.

1. Geoffrey Chaucer, *Prolog ke Canterburským povídkám*, v. 1–42

Londýňan Geoffrey Chaucer (asi 1342–1400) je největším slovesným tvůrcem anglického vrcholného středověku. Tento dvořan Edvarda III. a Richarda II. byl sčtělý v soudobé literatuře francouzské a italské, jež mu zároveň zprostředkovaly i odkaz starověku. Jako autor a překladatel (Boethius; *Román o růži*) se výjimečným způsobem zasloužil o zušlechtní angličtiny jako jazyka literatury. Tato literární střední angličtina (1100–1500) se pak v 15. století stala důležitou součástí podhoubí, z něhož postupně vyrostl anglický standard. *Canterburské povídky* jsou Chaucerovým posledním (a také nedokončeným) velkým dílem. Jazykově patří k tomu nejzajímavějšímu, co napsal. Prokazuje v nich jedinečný um povahokresby i schopnost originálně přetvářet tradiční zápletky a své čtenáře dodnes přesvědčuje o lexikální a stylové mnohvrstevnatosti pozdní střední angličtiny.

2. *Pan Gawain a Zelený rytíř*, v. 179–202, 250–278

Tento nejlepší i nejosobitější z rytířských románů anglického středověku z pera neznámého autora se zachoval v jediném rukopise z doby kolem r. 1400 a je psán starobylym aliteracním veršem, zděděným ze staroanglického období. Tematicky příběh patří k artušovskému cyklu. Vypráví o tom, jak pan Gawain, synovec krále Artuše a jeden z rytířů jeho Kruhového stolu, přijme podivnou výzvu od tajemného Zeleného rytíře a vezme tak na sebe závazek sehrát s ním neblahou hru, v níž jde o uřatí hlavy, pokušení nedovolené lásky a především věrnost sobě samému. Náš úryvek zastihuje Artušův dvůr i pana Gawaina ve chvíli, kdy se hrůzostrašný i bizarní Zelený rytíř nenadále zjeví na hradě Kamelotu.

Wei gay was this gome gered in grene,
And the here of his hed of his horse sute.
Fayr fannand fax umbefoldes his schulderes;
A much berd as a busk over his brest henges,
That with his highlich here that of his hed reches
Was evesed all umbetorne above his elbowes,
That half his armes therunder were hatched in the wyse
Of a kynges capados that closes his swyre;
The mane of that mayn horse much to hit tyke,
Wel cresped and cemmed, with knottes ful mony,
Folden in with fildore aboute the fayr grene,
Ay a herle of the here, an other of gold;
The taylor and his toppyng twynnen of a sure,
And bounden both with a bande of a bryght grene,
Dubbed with ful dere stones, as the dok lasted,
Sithen throwen with a thwong, a thwarle knot aloft,
There mony belles ful bryght of brent gold rungen.
Such a fole upon folde ne freke that him rides
Was never sene in that sale with sight ere that tyme
With ye.
He loked as layt so lyght,
So sayd all that him sye;
Hit semed as no mon might
Under his dintes drye.

Pěkný byl ten chlapík, zeleně oděný,
Vlasy na hlavě měly barvu jeho koně.
Dolů spadaly krásné kadeře na ramena.
Vous jako křoví mu nad hrudí visel.
Spolu s krásnými vlasy, jež z hlavy mu splývaly,
Byl ve výšce loktů zastřižen rovně,
Do půli paží byly upraveny takto,
Jako královská kápě, jež zakrývá krk.
Hříva jeho oře byla právě taková.
Pěkně kadeřavá a vyčesaná, s mnoha uzlíky.
Zlatý drátkem propletená v zelené kráse.
Jednou na vlasu uzel, jednou na zlatém drátku.
Ocas a zadek byly podobně ozdobené.
Svázané stuhou zářivě zelenou.
Vykládaná drahokamy, nad čelem kštice,
A svázaná ve velký uzel stuhou.
Mnoho zářivých zvonků ze zlata zvonilo.
Takového oře, ani reka, jenž ho sedlal,
Neviděl svět, žádný zrak v téhle síni nikdy dříve.

Pohled jasný jak světlo
To řekl každý, kdo ho spatřil.
Zdálo se, že žádný člověk nemůže
Přestát úder jeho zbraně.

3. *Pasáž o jazycích Anglie z překladu Polychroniconu Ranulpha Higdena (1327) pořízeného Johnem of Trevisa r. 1387, rkp. kol. 1400*

John Trevisa (1362–1402), vikář v Berkeley u Gloucesteru, byl významným překladatelem latinských encyklopedií a kronik. Následující ukázka přináší úryvek z jeho překladu Obecné kroniky (Polychronicon) od Ranulpha Higdena, jemuž předeslal dvě pozoruhodná pojednání o povaze a významu překladu do angličtiny. Náš úryvek je částí úvahy o základním rysu střední angličtiny – nářeční různosti a rozkolísanosti – a o jejích skutečných i domnělých příčinách, tak jak je nahlíželi intelektuálové Higdenovy a Trevisovy doby.

Staroseverština

prof. Rudolf Simek (Bonn), na pozvání Ústavu germánských studií FF UK

Staroseverština označuje nejstarší literární jazyk severogermánské větve (dánština, norština, švédština, islandština a faerština), doložené rukopisy od 12. století. Mezi památkami této doby jsou například i slavné ságy. Pozornému posluchači neunikne, že i zde si J. R. R. Tolkien vypůjčil jak jméno čaroděje Gandalfa, tak jeho trpasličích druhů. Staroseverština se vyučuje na Ústavu germánských studií FF UK.

1. Sága o Völsunzích (Völsunga saga) xv

Tato sága, zaznamenaná v 13. století a Islandu, popisuje osudy rodu Volsungů. V této pasáži se Sigurd přiměje kováře Ragina, aby skul meč z dvou částí — tento meč mu má podle proroctví pomoci v hrdinských činech a už když je čerstvě vykutý, z jeho ostří šlehá oheň. Znalci Pána prstenů si vzpomenou na meč Aragornův meč Narsil. V příběhu dále hraje podstatnou roli prokletý prsten Andvarinaut - dar Andvariho, který má čarovnou moc.

Sigurðr mælti: “Fá mér í hönd, ek vil hafa.” Hún kvað hann líkligan til frama ok fær honum sverðit. Sigurðr hittir nú Regin ok bað hann þar gera af sverð eptir efnum. Reginn reiddist ok gekk til smiðju með sverðsbrotin ok þykkir Sigurðr framgjarn um smíðina. Reginn gerir nú eitt sverð. Ok er hann bar ór aflinum, sýndist smiðjusveinum sem eldar brynni ór eggjunum; biðr nú Sigurðr við taka sverðinu ok kveðst eigi kunna sverð at gera, ef þetta bilar. Sigurðr hjó í steðjann ok klauf niðr í fótinn, ok brast eigi né brotnaði. Hann lofaði sverðit mjök ok fór til árinna með ullarlagð ok kastar í gegn straumi, ok tók í sundr, er hann brá við sverðinu. Gekk Sigurðr þá glaðr heim. Reginn mælti: “Efna muni þér heit yður nú, er ek hefi gert sverðit, ok hitta Fáfni.” Sigurðr svarar: “Efna munu vér ok þó annat fyrr, at hefna föður míns.” Sigurðr varð því ástsælli, sem hann var ellri, af öllu fólki, svá at hvert barn unni honum hugástum.

Sigurd praví: „Dej mi jej. Chci jej míti.“ Ona řekla, že bude lze od něj očekávat slavné činy a vydala mu jej. Sigurd vyhledal Regina a požádal ho, aby z těchto dvou kusů zhotovil meč podle svých možností. Regin se rozhněval a šel s kousky meče do kovárny. Zdálo se mu, že Sigurd je, co se kovářské práce týče, příliš náročný. Regin ukoval tedy meč. Když jej pak vytáhl z výhně, zdálo se kovářským tovaryšům, že z ostří šlehá oheň. Regin žádal Sigurda, aby si meč vzal, a řekl, že by už nedokázal ukovat jiný, kdyby tento při zkoušce selhal. Sigurd uhodil do kovadliny a rozštěpil ji shora dolů až do základů, meč však ani nepukl, ani se nerozbil. Sigurd velice meč chválil a šel k řece s chomáčkem vlny a hodil jej do vody proti proudu; a tu chomáček vlny byl rozříznut, když Sigurd mávl mečem proti němu, vesele se pak ubíral domů. Regin řekl: „Nyní splníš svůj slib, když jsem ti vykoval meč, a vyhledáš Fáfna.“ Sigurd odvětil: „Splním svůj sliv, avšak dříve vykonám něco jiného, pomstím svého otce.“ Čím byl Sigurd starší, tím byl u všech lidí oblíbenější, takže ho každé dítě vroucně milovalo.

2. Vědmino proroctví (Völuspá) 1–4

Tato pasáž patří mezi vůbec nejvýznamnější a nejznámější. Vědma vypráví - vlastně, jak sama říká, vzpomíná na prvopočátek světa, na obry a trpaslíky, na devět světů a čas kralování Ymiho, kdy ještě nebylo moře. Toto vzpomínání je vlastně asi obsaženo i v jiné básni: Homérově Odyssei, kde Músa není nic víc a nic míň než zbožštělá paměť. A Ymi nejspíš je pak příbuzný s védským Yamou — oba byli na počátku věků.

1. Hljóðs bið ek allar helgar kindir,
meiri ok minni möguHeimdallar;
viltu, at ek, Valföðr! vel framtelja forn spjöll fíra,
þau er fremst um man.

2. Ek man jötna ár um borna,
þá er forðum mik foedda höfðu;
nú man ek heima, nú íviði,
mjötvið mæran fyr mold neðan.

3. Ár var alda þar er Ýmir bygði,
vara sandr né sær né svalar unnir,
jörð fannsk æva né upphiminn,
gap var ginnunga, en gras hvergi.

4. Áðr Burs synir bjöðum um ypðu,
þeir er Miðgarð mæran skópu;
sól skein sunnan á salar steina,
þá var grund gróin gröenum lauki.

*Slyšte mne, všechny svaté rody,
První i poslední potomci Heimdala
Chceš na mně, vládče, věrně bych řekla
Prastaré zvěsti, jež v paměti mám.*

*Vzpomínám obrů z počátku věků,
Z nichž jsem se tehdy narodila.
Znám devět věků devět říší,
Hloubku znám kořenů slavného stromu.*

*V úsvitu věků jen Ymi vládl
Nebylo moře ni mohutných vln
Nebyla země ni nahoře nebe
Jen pustá, bez trávy, zela propast.*

*Až Zemi Burovi synové zvedli
Ti, kteří světly stvořili svět,
Slunce svítilo v kamenná sídla
Země zarostla zelení trav.*

3. Vědmino proroctví (Völuspá) 10–16

Zde vědma jmenuje řadu trpaslíků či skřítků. Druhý z nich — Durin. A mezi dalšími Dvalin, Bifur, Bofur, Bombur, Nori, Gandalf, Thráin, Thorin, Fundin, Fili, Kili, Fundin a další.

10. Þar var Móðsognir mæztr um orðinn
dverga allra, en Durinn annarr;
þeir mannlikun mörg um görðu
dvergar í jörðu, sem Durinn sagði.

*Nejmocnější byl Mótsogni stvořen
Ze všech skřítků, Durin byl druhý
Ti ze země stvořili postavy mnohé
Podobné lidem, jak Durin děl.*

11. Nýi, Niði, Norðri, Suðri,
Austri, Vestri, Alþjófr, Dvalinn,
Bifurr, Bafurr, Bómburr, Nori,
Ánn ok Ánarr, Óinn, Mjöðvitnir.

*Nýi, Nidi, Nordri, Sudri,
Austri, Vestri, Alþjóf, Dvalinn,
Bifur, Bafur, Bombur, Nori,
Ann a Anarr, Óinn, Mjöðvitn.*

12. Veggr ok Gandálfr, Vindálfr, Þorinn,
Þrár ok Þráinn, Þekkr, Littr ok Vittr,
Nýr ok Nýráðr, nú hefi ek dverga,
Reginn ok Ráðsviðr, rétt um talða.

*Veig a Gandálf, Vindálf, Thorin
Thrár a Thráin, Thek, Lit a Vit,
Nýr a Nýrad, to je jmen skřítků,
Regin a Rádsvit, správný výčet.*

13. Fili, Kili, Fundinn, Nali, Hepti,
Vili, Hanarr, Svíurr,
Frár, Hornbori, Frægr ok Lóni,
Aurvangr, Jari, Eikinskjalði.

*Fili, Kili, Fundin, Nali, Hepti
Vili, Hanar, Svíur
Frár, Hornbori, Fregr a Lóni
Aurvang, Jari, Eikinskjalði.*

14. Mál er dverga í Dvalins liði
ljóna kindum til Lofars telja,
þeir er sóttu frá salar steini
Aurvanga sjöt til Jöruvalla.

*Čas je vyčíst, všechny skřítky,
z družiny Dvalina až k Lofarovi
Ty, kteří spěchali ze skalních sídel
Na písčité pláni Jöruvalské.*

15. Þar var Draupnir ok Dólgþrasir,
Hár, Haugspori, Hlévangr, Glóinn,
Dori, Ori, Dúfr, Andvari,
Skirfir, Virfir, Skafiðr, Ai.

*Byl to Draupni a Dólgtrasir
Hár, Haugspori, Hévang, Glóin
Dori, Ori, Dúf, Andvari
Skirfi, Virfi, Skafid, Ai.*

16. Álfr ok Yngvi, Eikinskjalði,
Fjalarr ok Frosti, Finnr ok Ginnarr;
þat man æ uppi, meðan öld lifir,
langniðja tal Lofars hafat.

*Álf a Yngvi, Eikinskjalði
Fjalar a Frosti, Finn a Ginnar
Proslulý bude, pokud žít budou,
Na světě lidé, Lofarův rod.*

4. Sága o Egilu Skalla-Grímssonovi (Egils saga Skalla-Grímssonar) lxxi

Staré ságy ovšem nevyprávějí jen o hrdinských skutečích a stvoření světa, o Lokim, Thórovi a dalších bozích, ale také o běžných událostech, jako je například pitka u Egila. Egil je návštěvou u Armóda, pije nezřízeně, hostitele dokonce pozvrací, načež i tento vrhne. Jsa plísňen za tuto nevychovanost, praví: „Nesluší se mluvíti o mně špatně pro tuto věc, když dělám to, co dělá hospodář; dává vši mocí, ne méně než já.“

Staroslověnština

doc. Jiří Rejzek, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK

Staroslověnština je nejstarší dochovaný slovanský jazyk, bližší bulharštině a makedonštině než češtině. Právě v tomto jazyce kázali Cyril a Metoděj a z jejich překladů Bible pocházejí i ukázky. Staroslověnštinou se zabývají akademici na Ústavu českého jazyka a teorie komunikace i na Akademii věd a na dalších pracovištích po ČR.

1. *Otčenáš (Mt 6,9-13)*

2. *Na počátku bylo slovo... (Jan 1,1-3)*

3. *Jeden člověk měl dva syny... (L 15,11-32)*

Stará faerština

dr. Lubomír Novák, Katedra Blízkého východu FF UK

Stará faerština je jedním z nejméně poznanych dialektů staré západní severštiny - máme docho-
ván sporý jazykový materiál, který však v některých rysech ukazuje, že od 12. stol. byla sta-
rá faerština odlišná od staré islandštiny a podobala se některým nářečím středověkého Norska.
Ukázka představuje faerštinu ze sklonku 13. stol., kdy byla jen těžko odlišitelná od staré norštiny —
ukázka pochází z nejstaršího zákona, který se vztahuje k Faerským ostrovům, jde o tzv. *Ovčí listinu*
(*Seyðabrævið*, staroseversky *Sauðabréfit*). Předkládaná ukázka pojednává o regulaci vztahující se
k lovu velryb — dodnes důležitého zdroje potravy pro obyvatele Faerských ostrovů.

Ovčí listina (Seyðabrævið)

Sogdština

dr. Lubomír Novák, Katedra Blízkého východu FF UK

Z jen málo známých nářečí starověkých Skythů, kteří obývali širé pláně od Karpat až k Hindúkuši se ve 4. stol. po Kr. objevila sogdština, která se záhy stala jedním z nejdůležitějších jazyků středoasijské trasy Hedvábní stezky. Sogdština sloužila jako *lingua franca* středoasijského obchodu, navíc se stala i jazykem překladu celé řady buddhistických, manichejských a křesťanských textů. Její význam upadá po r. 721, kdy bylo království Sogdiany dobyto Araby a sogdština byla nahrazena arabštinou a později perštinou. Sogdština se sice do dnešních dnů nedochovala, v Tádžikistánu však můžeme potkat jazyk sogdštině blízce příbuzný — jagnóbštinu. Sogdština patří do íránské jazykové rodiny, je tedy příbuzná např. dnešní perštině nebo paštštině a kurdštině. Ukázka pojednává o boji mythologického hrdce Rustama s démony — tento text se do sogdského prostředí dostal prostřednictvím Peršanů a tento příběh se rovněž objevuje v perském eposu *Šáhnáme* (Kniha králů) z pera básníka Ferdousího.

Rustama a démoni

Latina

dr. Martina Vaníková, Ústav řeckých a latinských studií FF UK

Latina, pramáti všech románských jazyků a jazyk s mimořádným postavením v evropské kultuře, je doložena od sedmého stol. př. n. l., byť pravého rozkvětu její literatura doznala až v prvním století př. n. l.

1. Nářek Didony (Publius Vergilius Maro, 70–19. př. n. l. — *Aeneis*)

Aeneas odráží od břehů Karthága a jeho královna, Dido, není ráda. Ba zoufá si tak, až si život vezme. Leč Aeneas, uprchlík od Tróji, spěchá založit Albu Longu a stát se tak mytickým a nejspíše smyšleným prastrýcem všech Římanů. (překlad O. Vaňorný)

incubuitque toro dixitque novissima verba:
'dulces exuviae, dum fata deusque sinebat,
accipite hanc animam meque his exsolvite curis.
vixi et quem dederat cursum Fortuna peregi,
et nunc magna mei sub terras ibit imago.
urbem praeclaram statui, mea moenia vidi,
ulta virum poenas inimico a fratre recepi,
felix, heu nimium felix, si litora tantum
numquam Dardaniae tetigissent nostra carinae.'
dixit, et os impressa toro 'moriemur inultae,
sed moriamur' ait. 'sic, sic iuvat ire sub umbras.
hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, et nostrae secum ferat omina mortis.'

Vtiskla pak v podušku líce a pravila:
„Památky kdys tak drahé, když osud a bozi mi přáli
Přijměte teď mou duši a muk těch hrozných mne zbavte!
Konec, života běh jsem skončila, určený losem
můj pak vznešený stín již do říše temnoty půjde.
Město jsem zřídila slavné, své vlastní viděla hradby
za muže vzala jsem pomstu, a ztrestán vražedník bratr
šťastná, ach jak šťastná, jen nemělo nikdy sem připlout
neblahé dardanské loďstvo, a našich břehů se dotknout.
Vtiskla pak v podušku líce a pravila, bez pomsty zemru,
chci však zemřít takto, nechť tak, nechť takto jdu k stínům!
A ten krutý Dardan ať žár ten s hladiny vidí
poselství naší smrti a neblahé znamení jemu!“

2. Proklínací tabulka

Proklínání patřilo mezi základní úkony, které nabízela každá slušná a svědomitá čarodějka. Tento text se zachoval dokonce ve více verzích, kletba byla předpřipravená a nejspíš se na olovenou destičku jen dopsalo jméno nešťastníka (zde jakéhos Plotia), jemuž měla přivodit zkázu, za vydatné asistence bohyně podsvětí Proserpiny. Výčet tělesných součástí, které má Proserpina navštívit všemožnými neduhy a bolestmi, je dlouhý a důkladný. (Části textu jsou poškozené a doplněné z jiných verzí, což se značí hranatými závorkami.)

Bona pulchra Proserpina, [P]lut[on]is uxor,
seiue me Saluiam deicere oportet,
eripias salutem, [c]orpus, [c]olorem, uires, uirtutes
Ploti. Tradas [Plutoni] uiro tuo. Ni possit
cogitationibus suis hoc uita[re. Tradas] illunc
Febri quartan[ae], tertian[ae], cottidian[ae],
quas [cum illo] lutt[ent], deluctent; illunc
eulincant, [uincant], usque dum animam
eius eripiant. Quare ha[n]c uictimam
tibi trad[er]o, Proserpina, seiue me, iam
Proserpinfa, seiue me Achieruos dicere
oportet. Me mittas a recessu canem
tricepitem, qui [Ploti] cor eripiat. Pollicarius
illi te daturum t[er]res uictimas:
palmas, caricas, porcum nigrum?
hoc sei perfercerit [ante mensem]
Martium. Haec, Proserpina Saluia, tibi dabo
cum compote feris. Do tibi caput
do tibi frontem Ploti. Proserpina Saluia,
do tibi [supercilia], [palpebras], pupillas
Do tibi [nares], labra, [oculos], nasum, [linguam], dentes
Ploti, ni dicere possit Plotius quid [sibi] doleat:
collum, umeros, brachia, [digitos], ni possit aliquid se adiutare:
[pectus], [iocinera], cor, pulmones, ni possit senti(re) quit sibi doleat:
[intestina], uenter, [umbilicus], latera, [nisi] possit dormire: scapulas,
ni possit [s]anus dormire: uiscum
sacrum, ni possit urinam facere

Dobrá krásná Proserpino, Plutonova choti,
či mi Ochránkyně řici se sluší?
ať vyrveš zdraví, tělo, barvu, síly, zdatnosti
Plotia. Ať (jej) předáš Plutonovi, muži tvému.
By nemohl rozvahou svou tomu uniknout. Ať předáš jej
horečce čtyřdenní, třídenní a každodenní
jež s ním ať se potýkají a zápolí, onoho
ať přemáhají a vítězí (nad ním), až dokud duši
z něj nevyrvou. K čemuž tuhle obětinu
tobě dávám, Proserpino, ať už mi teď
Proserpino, či Acherónská, řici
se sluší. Pošli mi přivolaného psa
trojhlavého, který by Plotovi srdce vyrval. Slib,
že jemu dáš tři obětiny.
datle, fíky, černé prase.
to jestli to vykoná před měsícem
březnem. Tyhle (věci), Proserpino Ochránkyně, tobě dám,
když to budeš schopna vykonat. Dá(vám) ti hlavu,
Dá(vám) ti čelo Plotia. Proserpino Ochránkyně
Dá(vám) ti obočí, oční víčka, panenky,
Dá(vám) ti nozdry, pysky, uši, nos, jazyk, zuby
Plotia, aby řici nemohl Plotius, co ho bolí.
krk, ramena, paže, prsty, aby si nemohl nijak pomoci,
hrud', játra, srdce, plíce, aby nemohl rozpoznat, co ho bolí
střeva, břicho, pupík, boky, aby nemohl spát, lopatky
aby nemohl zdravě spát, vnitřnosti
Aby se nemohl pořádně vymočit.

Stará řečtina

dr. Jan Bičovský, Ústav srovnávací jazykovědy FF UK

Nejstarší doklady staré řečtiny pocházejí ještě z druhého tisíciletí př. n. l. (tzv. mykénština) a obsahují vesměs obchodní a jiné administrativní záznamy z dvorů takových králů, jakými byli i hrdinové Trójské války, Agamemnon, Meneláos a Odysseus. Homérové eposy mají — jak dnes víme na základě historického studia zejména anatolských jazyků (v dnešním Turecku — hlavně chetitština, již rozluštil náš FF UK Bedřich Hrozný) — historické jádro a konflikt Řeků s národy Anatolie trval řadu století, boj o Tróju pak byl jen jednou z epizod (třebaže samotný epos jistě nepopisuje věrně skutečnou válku — mezi jeho konečnou verzí ze 7. stol. př. n. l. a událostmi, které popisuje, uběhlo půl tisíciletí a lidská paměť barvitě doplnila, co se mezitím vytratilo. Po mykénštině jsou právě Homérové eposy nejstarším dokladem řečtiny. Srovnávacím studiem se prokázalo, že výslovnost tohoto období byla v řadě ohledů jiná, než ta, kterou se učíme v klasickém období. Např. <u> stále se četlo [u], ačkoli později už [ü] a dnes nakonec [i].

Homér, *Odysseia* 11–60

Putování krále Odyssea je notoricky známo. Jeho básnický převod do češtiny vždy narážel na rozdíl české a starořecké básnické praxe, a ani přednes originálu coby metrického textu není snadný. Zde jsme tedy přikročili k prozaickému provedení, byť tu a tam se přece jen rytmická povaha verše projeví. Zde básník nejprve vzývá Múzu, aby vyprávěla příběh muže, jenž vyvrátil posvátnou Tróju, následně se vyprávění přeneslo na Olymp, kde Zeus vyjadřuje své rozhořčení nad lidským rodem, jenž podle jeho soudu sám je vinen, trpí-li nad svou mírou, a bohové přece rozhodně nikoho nenutí cizoložit ani jinak hřešit. (Pro usnadnění zde v prepisu neznačíme přízvuky, pouze délky samohlásek.)

andra moi ennepe, Músa, polutropon, hos mala polla
plankhthe, epei Trójes hieron ptoliethron epersen
pollón d'anthropón iden astea kai noon egnó
polá d'ho g'en pontói pathen algea hon kata thumon
arnumenos hén te psúkhén kai noston hetairón
all' úd hós hetarús errúsato híemenos per
autón gar spheteréisin atasthaliéisin olonto.
Népioi, hoi kata bús Huperionos Héelioio
ésthion. Autar ho toisin apheileto nostimon hémar.
Tón hamothen ge, thea, thugater Dios, eipe kai hémín.

*Muže mi opěvej, Múzo, mnohoumného, jenž velice velmi
bloudil, když Tróje svaté město vyvrátil.
Mnohých pak lidí města uviděl a mysl poznal.
A mnohé pak na moři zakusil strasti, v duši se
rmoutě o svůj život a bezpečný návrat svých druhů.
Ale přece druhy nezachránil, jakkoli po tom toužil,
Ti totiž vlastní pýchou zahynuli.
Hlupáci! Z byků Hyperiona Slunce
Jedli. Proto jim onen odepřel den bezpečného návratu.
O těchto věcech, bohyně, dcero Diova, pověz i nám.*

Stará čínština

dr. Lukáš Zádrapa, Ústav Dálného východu FF UK

Jako ukázky byla vybrána tři čísla z *Knihy písní*, jedné z pěti kanonických knih staré Číny, která vznikala v dlouhém rozmezí 10.–6. stol. př. n. l. a i později byla bezpochyby upravována, než získala dnes dochovanou podobu. Obsahuje 305 skladeb, jež jsou rozděleny do čtyř oddílů: Nápěvy knížectví, Menší ódy, Větší ódy a Hymny. „Orlovec“ (Nápěvy knížectví) je známá úvodní píseň celého konvolutu, „Velká krysa“ je číslo 113 a patří mezi Nápěvy knížectví tzv. malé Wej, píseň „Která tráva nežloutne“ je číslo 234 (Menší ódy). Rekonstruovaná výslovnost staré čínštiny je založena na soustavě Baxter-Sagart (2014) s drobnými úpravami.

Rekonstrukce tohoto textu je velmi náročná a o nic lehčí není jeho četba — obé zároveň zvládne jen skutečný mistr! Pro zájemce o fonetiku (a samozřejmě o čínštinu a čínskou poezii) zde uvádí Lukáš Zádrapa i fonetický přepis.

1. 碩鼠 *Velká krysa*

碩鼠碩鼠、無食我黍。 dak ʃa? dak ʃa? ma məlik ŋʃaj? stʰa?
Velká kryso, velká kryso / nežer mi mé proso
三歲貫女、莫我肯顧。 srum sqʰats kʰons na? mʰak ŋʃaj? kʰiŋ? kʰa? s
tři roky ti sloužím / a ty se o mne nechceš starat
逝將去女、適彼樂土。 dats tsaj kʰa? na? stek paj? rʰawk tʰa?
přisáhám, že tě opustím / a vydám se do toho ráje
樂土樂土、爰得我所。 rʰawk tʰa? rʰawk tʰa? ɣʷan tʰik ŋaj? sqʰra?
do ráje, do ráje / tam si najdu svoje místo

碩鼠碩鼠、無食我麥。 dak ʃa? dak ʃa? ma məlik ŋʃaj? mʰik
Velká kryso, velká kryso / nežer mi mou pšenku
三歲貫女、莫我肯德。 srum sqʰats kʰons na? mʰak ŋʃaj? kʰiŋ? tʰik
tři roky ti sloužím / leč ty nechceš jevit žádný vděk
逝將去女、適彼樂國。 dats tsaj kʰa? na? stek paj? rʰawk kʰik
přisáhám, že tě opustím / a vydám se do rajske země
樂國樂國、爰得我直。 rʰawk kʰik rʰawk kʰik ɣʷan tʰik ŋaj? ndrɪk
rajské země, rajske země / tam najdu svoji úlohu

2. 關雎 *Orlovec*

關關雎鳩、在河之洲。 kʰron-kʰron tsʰa-ku dzʰi? ɣʷaj ti tu
Kuan-kuan! dělá orlovec / na ostrůvku v Žluté řece
窈窕淑女、君子好逑。 ʔew?-lʰew? diwk nra? qur-tsi? qʰu? gu
spanilá dívka / pěkná žena pro mladého pána
參差荇菜、左右流之。 tsʰrum-tsʰraj ɣʰraj? sʰi? s tsʰaj?-ɣʷi? ru ti
rozcuhaný plavín / vlevo i vpravo jej lovím
窈窕淑女、寤寐求之。 ʔew?-lʰew? diwk nra? ŋʰas mits gu ti
spanilou dívku / ve dne v noci hledám
求之不得、寤寐思服。 gu ti pi tʰik ŋʰas mits si bik
hledám, leč nenacházím / ve dne v noci po ní toužím
悠哉悠哉、輾轉反側。 liw tsʰi liw tsʰi tren-tron pan? tsrik
ach, jak se rmoutím / převaluji se sem a tam
參差荇菜、左右采之。 tsʰrum-tsʰraj ɣʰraj? sʰi? s tsʰaj?-ɣʷi? sʰi? ti
rozcuhaný plavín / vlevo i vpravo jej sbírám
窈窕淑女、琴瑟友之。 ʔew?-lʰew? diwk nra? gim smrit ɣʷi? ti
spanilou dívku si / chci hrou na citeru získat
參差荇菜、左右芼之。 tsʰrum-tsʰraj ɣʰraj? sʰi? s tsʰaj?-ɣʷi? mʰawks
rozcuhaný plavín / vlevo i vpravo jej z vody tahám
窈窕淑女、鍾鼓樂之。 ʔew?-lʰew? diwk nra? toŋ kʰa? ŋrʰawks
spanilou dívku / zvony, bubny oblažím

3. 何草不黃 *Která tráva nežloutne*

何草不黃、何日不行。 ɣʰaj tsʰu? pi ŋʷʰaŋ ɣʰaj nit pi ɣʰrang
Která tráva nežloutne / který den neodejde
何人不將、經營四方。 ɣʰaj nin pi tsaj klʰeŋ-ɣʰeŋ slijs paŋ
který člověk se nemusí ohánět / na všech stranách
何草不玄、何人不矜。 ɣʰaj tsʰu? pi ɣʷin ɣʰaj nin pi krin
Která tráva netmavne / který člověk neosamí
哀我征夫、獨為匪民。 ʔij ŋʰaj? teŋ-pa dʰok ɣʰaj pij?-min
jak smutné – naši branci / nejsou ani bráni za lidi
匪兕匪虎、率彼曠野。 pij? sɣij? pij? qʰra? sruts paj? kŋʰaŋs la?
Ti nosoržci, ti tygři / pobíhají po širých krajích
哀我征夫、朝夕不暇。 ʔij ŋʰaj? teŋ-pa traw-zcak pi ɣʰra
jak smutné – naši branci / od rána do večera nespočinou
有芴者狐、率彼幽草。 ɣʷi? bʰom ta? ɣʷa sruts paj? ʔiw tsʰu?
Trčí laty „liščího ohonu“ / všude z té zelené trávy
有棧之車、行彼周道。 ɣʷi? dzʰran? ti tqʰa ɣʰraj paj? tiw kʰu?
tyčící se vozy / jedou po královské silnici

Střední horní němčina

dr. Florian Deichl, na pozvání Ústavu germánských studií FF UK

Střední horní němčina (horní protože doložená v jižní, hornatější oblasti Němec) je vývojovým stadiem němčiny. Doložena je od 12. století, ze kdy pochází i náš text, ačkoli je *Píseň o Nibelunzích* jistě mnohem starší. Mnozí hrdinové a mnohá témata básně nalézáme i na severu — v starosever-ské literatuře, což svědčí o společném základu i o značném stáří alespoň některých motivů, i když *Píseň* je komponována již v období rytířské poezie (podobně jako příběh středoanglický pana Gawaina, jenž rovněž čerpá látku z mnohem starší historie).

Píseň o Nibelunzích (Der Nibelunge nôt) i.1–19

Hned na úvod *Písně* se uvádějí hlavní postavy, mezi nimi i spanilá Kriemhilda, která ve snu zahlédla sokola, kterého v zápětí rozsápali orli. Její máti nemá pro ni optimistický výklad, neb sokol má být Kriemhildin budoucí manžel. Kriemhilda sice nejprve přísahá, že co živa se vdávat nebude a odmítá vybrané reky, po nějakém čase ale svodům těla podlehne, což příběhu zajistí zápletku a jí mnohé potíže a nářky.

Vns ist in alten maeren wunders vil geseit
von heleden lobebaeren von grozer arebeit
von vroevden hohgeciten von weinen und von klagen
von chvener recken striten muget ir nu wunder hoeren sagen
ez wuohs in bvrghonden ein vil edel magedin
daz in allen landen niht schoners mohte sin
chriemhilt geheizen si wart ein scoene wip
darvmbe mvosen degene vil verliesen den lip
der minnehlichen meide trivten wol gezam
ir mvoten chvene recken niemen was ir gram
ane mazen schone so was ir edel lip
der ivnchfrowen tvgende zierten anderiv wip
ir pflagen drie kvnege edel vnde rich
gventher vnde gernot di rechen lobelich
vnt giselher der ivnge ein vzerwelter degn
div frowe was ir swester di fversten hetens in ir pflagn

Nám v starých bájích divy mnohé se vypráví
O hrdinech bohatých, o rozličných úkolech
O radosti a hodování, o nářku a bédování
O setkání udatných reků se další divy dozvíte.
V Burgundsku kdysi žila vznešená dívka
Nad níž ve všech zemích krásnější nebylo.
Kriemhilda se nazývala a byla to krásná paní,
Pro ni mnozí rekové pak ztratili život.
Tu překrásnou dívku by každý miloval
Chtěli ji za ženu rekové, nikdo k ní nebyl zlý.
Bez vady krása, vznešená duše,
Té mladé paní krása překonávala ostatní ženy.
Ji strážili tři rytíři, vznešení a mocní
Gunther a Gernot, oba rekové skvělí
A Giselher mladý, udatný družiník
Ta paní - jejich sestra, žila pod jejich ochranou.

Píseň o Nibelunzích (Der Nibelunge nôt) xxxix.2367–2379

Smrt Hageny, postavy původem jen napůl lidské a plné zuřivosti a hněvu, patří mezi vrcholné okamžiky vyprávění. Rodiná rozepře vyústí v krvavou lázeň. Nejprve Královna na to řekla:

„Nač tedy mařit čas?“ kázala bez meškání bratrovi srazit vaz přinesla jeho hlavu, v tu chvíli jak byl stát, za vlasy panu Tronje, jenž počal pána litovat

a Hagenův sok, jenž se ale rozhodne jej pomstít

Vzápětí ke královně hněvivě přiskočil, a mečem tuze mocný řal kněžnu ze všech sil. Poklesla před ním s děsem a s hrůzným výkřikem, ten ji však neochránil před mocným bernským leníkem. I padla, rozpolcena záhubou čepelí, a s královnou i všichni, kdo padnout museli.

Stará tibetština

doc. Daniel Berounský, Ústav jižní a centrální Asie FF UK

Nejstarším dochovaným stadiem tibetštiny jsou texty z 8. až 11. století. Ačkoli používají hláskové (resp. slabičné) písmo, výslovnost je nadále nejasná. V ČR se tibetština pěstuje pouze na Ústavu jižní a centrální Asie FF UK.

Manuskript PT 1286 (Bibliothèque Nationale de France)

lha gnam gyI steng nas gshegs pa' // gnam lhab kyi bla na // yab lha bdag drug bzhugs pa 'i sras / gcen gsum gcung gsum na / khri 'i
bdun tshlgs dang bdun / khri 'i bdun tshigs kyI sras / khri nyag khri btsan po' // sa dog la yul yab kyi rje / dog yab kyi char du gshegs
s'o // lha rI gyang dor gshegs na / rI rab lhun po yang dgu' dud dud / shIng sdong po yang bang thang thang / chab lu ma yang dngo sil
sII / gor pha bong la stsogs pa yang mnyed khrung khrung gis pyag 'tshal lo // bod ka gyag drug gl rjer gshegs so / thog ma sa la gshegs
pa yang / gnam mtha' 'og gl rjer gshegs pas / gnam gyI ni dbus / sa 'I ni dkyil / glIng gi ni snying po / gangs kyi nI ra ba / chu bo kun kyi
ni mgo bo // rI mtho sa gtsang / yul bzang / myi 'dzangs shing dpa' du skye / chos bzang du byed / rta mgyogs su 'phel ba 'I gnasu / tshul
kyis bdams ste gshegs'o / rgyal po gzhan dang myI mtshungs pa 'I chos / pyag mnyed khrung khrung gls 'tshal zhIng / sle ba 'od kyis
len / myI btsun son pa 'I rnams / rje sa 'I gos gyon zhing / skyes pa ched po rnams btsun ba 'i rnam pa yang de nas byung ba yIn no //
shIng rabs kyI nang na nI thang shIng ring po ring / chu rabs kyi nang na ni yar cu sngon po che // yar lha sham po ni gtsug gl lha 'o //

Sestoupil svrchu z nebe božstev. Nahoře v prostorném nebi sídlil Jablha Dagdug. Mezi jeho šesti syny, třemi mladšími a třemi staršími, byl i sedmý Tii Duncchig („Ti-prostřední ze sedmi“). Synem Tii Duncchiga byl Ti Ňagthi Cänpo. Byl pánem země otců, na zemi otců sestoupil jako [úrodný] déšť. Když sestoupil na božskou horu Gjando, i hora Méru se devětkrát poklonila – du du, i stromy se rozběhly – thang thang, i proudy vody šelestily na březích – sil sil, spolu s kameny a skalami ho uctivě zdravili, sestoupil, aby byl Pánem Tibetu – Kajag Dug. Prvně sestoupil na zem, sestoupil, aby byl Pánem pod okrajem nebe, střed nebe, prostředek země, srdce kraje, hradba ledovců, zdroj všech řek, vysoké vrchy a čistá země, dobrého kraje. Dobře vybral a sestoupil na místo, kde se rodí moudří a chrabří lidé, konají podle dobrých zvyků, kde prospívají rychlí koně. Zjevu nesrovnatelnému s jinými vládci, uctivě se poklonili, zářivý oděv světlo odebralo, vznešení lidé dorazili, oblékl pozemský oděv, a tak se objevil vznešený mezi velikými lidmi, mezi druhy stromů jedle je vysoká, převysoká, mezi různými řekami Jarčhu je nejmodřejší, Jarlha Šampo je nejvyšší z božstev!

Védština

dr. Jan Bičovský, Ústav srovnávací jazykovědy FF UK

Posvátný jazyk védů, liturgických textů staré Indie, známe prostřednictvím dlouhé tradice, v níž se celý text předával mezi brahmany z generace na generaci. Nejstarší z véd — Rgvéd — vznikl již někdy v polovině druhého tisíciletí př. n. l. O tom se ale domýšlíme na základě jednak jeho obsahu a reálií, které popisuje, jednak srovnáním tohoto jazyka ještě s dalšími, jako je například i níže uvedená avesta.

Podobně jako homérské eposy jde o text metrický — z podobných důvodů jako i onde, volíme spíše prozaické čtení, kde básník by jednak svůj přednes zakládal na rytmické kadenci závěrů jednotlivých veršů, jednak by slova silněji vázal v delší celky, spolu s určitými spodobami v místě jejich kontaktu. Zvuková virtuozita staroindických básníků snad přesto tu a tam vynikne v nejrůznějších aliteracích, vnitřních rýmech a dalších formálních ozdobách.

Indra (RV II.12)

Indra je božstvo válečnické, hrdina, který osvobodil vody ze zajetí, porazil draka Vrtru a v mezičase vypil moře sómu.

yá jātá evá prathamó mánasvān
devó devān krátunā paryabhūṣat
yasya śúṣmād ródasī abhyasetām
ṅmṇāsya mahná, sa janāsa Índraḥ.

yaḥ pṛthivīm vyathamānām adṛmhad
yaḥ parvatān prakupitān aramṇāt |
yo antarikṣam vimame varīyo
yo dyām astabhnāt sa janāsa indraḥ

Yo hatvá ahiṃ ariṇāt saptá síndhūn
yo gā udājad apadhā Valásya
yo ásmanor antár agnīm jajāna
samvṛk samātsu: sa janāsa Índraḥ.

yenemā viśvā cyavanā kṛtāni
yo dāsam varṇam adharam ghuhākaḥ
śvaghñīva yo jighīvān lakṣam ādad
aryaḥ puṣṭāni sa janāsa Índraḥ.

*Ten, jenž, sotva se narodil,
Bůh, bohy mocí překonal,
jehož síly oba světy se bály
Před jehož mocí mužnou se třásly: to je, lidé, Indra.*

*Ten, jenž zemi zachvívající se podržel,
jenž horstva rozkývaná srovnal,
jenž prostor vzduchu vyměřil šířeji,
jenž oblohu vyzvedl: to je, lidé, Indra.*

*Jenž zabitím hada vyřinul sedm řek,
jenž krávy vyvedl ohradou Valovou,
jenž mezi dvěma kameny oheň zažehl,
uchvatitel v bitvách: to je, lidé, Indra*

*Skrze něhož všechn ten pohyb se děje,
Kdo si podrobil dásovskou kastu a skryl ji,
Kdo, jak hráč vítězný v sázce, vzal si
Cizincovo jmění: to je, lidé, Indra.*

Gótština

dr. Jan Bičovský, Ústav srovnávací jazykovědy FF UK

Gótové, rozčlenění v několik kmenů a podkmenů, vtrhli do dějin kolem přelomu letopočtu a po několik staletí sužovali římské provincie, až konečně přivodili pád samotného Říma. Mezitím ovšem někteří přijali křesťanství a biskup Wulfila do gótštiny přeložil většinu Bible. O jiné gótské literatuře bohužel nevíme prakticky nic. Gótština vymřela už v prvním tisíciletí (jen na Krymu se udržela déle), zachovala se v několika málo rukopisech, z nichž nejslavnější, *Codex Argenteus*, byl druhdy ve sbírkách Rudolfa II., avšak švédská vojska jej odvezla na sever, kde od té doby zůstává.

O narození Krista (L 2.1-14)

Warþ þan in dagans jainans, urrann gagrefts fram kaisara Agustau, gameljan allana midjungard. Soh þan gilstrameleins frumista warþ at [wisandin kindina Swriais] raginondin Saurim Kwreinaiau. jah iddjedun allai, ei melidai weseina, hvarjizuh in seinai baurg. Urrann þan jah Iosef us Galeilaia, us baurg Nazaraip, in Iudaian, in baurg Daweidis sei haitada Beþla<i>haim, duþe ei was us garda fadreinais Daweidis, anameljan miþ Mariin sei in fragiftim was imma qeins, wisandein inkilþon. warþ þan, miþþanei þo wesun jainar, usfullnode-dun dagos du bairan izai. jah gabar sunu seinana þana frumabaur jah biwand ina jah galagida ina in uzetin, unte ni was im rumis in stada þamma. jah hairdjos wesun in þamma samin landa, þairhwakandans jah witandans wahtwom nahts ufaro hairdai seinai. iþ aggilus frauins anaqam ins jah wulþus frauins biskain ins, jah ohtedun agisa mikilamma. jah qaþ du im sa aggilus: ni ogeiþ, unte sai, spillo izwis faheid mikila, sei wairþiþ allai managein, þatei gabaurans ist izwis himma daga nasjands, saei ist Xristus frauja, in baurg Daweidis. jah þata izwis taikns: bigitid barn biwundan jah galagid in uzetin. jah anaks warþ miþ þamma aggilau managei harjis himinakundis hazjandane guþ jah qiþandane: wulþus in hauhistjam guda jah ana airþai gawairþi in mannam godis wiljins.

V těch dnech se pak stalo, že vyšlo nařízení od císaře Augusta, aby byl sepsán celý obydlý svět. (Toto byl první soupis za syrského vladaře Quirinia.) A tak všichni šli, aby byli zapsáni, každý do svého města. I Josef z Galileje se tedy vydal z města Nazaret do Judska, do města Davidova zvaného Betlém (protože byl z domu a rodu Davidova), aby byl zapsán s Marií, svou zasnoubenou manželkou, která byla těhotná. A když tam byli, stalo se, že se naplnily dny, aby porodila. A porodila svého prvorozeného syna, zavinula ho do plenek a položila ho do jeslí, protože pro ně nebylo místo v hospodě. A v tom kraji byli pastýři, kteří přebývali na poli a drželi noční hlídky nad svým stádem. Náhle se mezi ně postavil Pánův anděl; ozářila je Pánova sláva a přišla na ně veliká bázeň. A ten anděl jim řekl: „Nebojte se, neboť hle, zvěstuji vám velikou radost, která bude pro všechny lid. Neboť se vám dnes narodil Spasitel ve městě Davidově, totiž Kristus, Pán. A toto vám [bude za] znamení: naleznete dělátko zavinuté do plenek, ležící v jeslích.“ A hned se s andělem objevilo množství nebeského vojska, jež chválilo Boha a říkalo: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj, [Boží] zalíbení v lidech.“

Avesta

dr. Jan Bičovský, Ústav srovnávací jazykovědy FF UK

Prorok Zarathuštra, jenž důkladně reformoval tehdejší íránské náboženství, žil patrně kdesi v Baktrii — dnešní Afghánistán — někdy v 12. nebo 11. stol. př. n. l. Informace o jeho životě jsou kusé a dlouho se soudilo, že byl snad současníkem prvních perských králů, kteří totiž toto náboženství, mazdaismus, vyznávali. Kněžími tohoto kultu byli tzv. mágové, odtud se pak toto slovo dostalo i do řečtiny a nakonec i k nám. Avesta patří k íránským jazykům, podobně jako perština či sogdština, a blízko má také k jazykům Indie. Hlavním božstvem mazdaismu byl Ahura Mazda, k němuž se obrací prorok také v našem úryvku.

Avesta se zapisovala hláskovým písmem, které bylo relativně dobře uzpůsobeno svému účelu (na rozdíl od písma, z něž je odvozeno, totiž pahlaví, disponuje i znaky pro samohlásky!), přesto v řadě ohledů tápeme. Text se sice dodnes používá při zoroastriánské liturgii (náboženství bylo sice ze samotné Persie, tedy Íránu, vytlačeno islámem, uchytilo se ale v Indii), výslovnost kněží ale zdaleka není totožná s tím, jak snad mohl jazyk znít ještě v 6. stol. př. n. l., pokud snad ne v době prorokově.

Yasna 44

taṭ θβā pərəsā, □ ərəš mōi vaocā, Ahurā
nəmaṇhō ā, □ yaθā nəmō xšmāuuatō
Mazdā, friiāi □ θβāuuas saxiiāt mauuaitē
aṭ nō aš ā □ friiā dazdiiāi hākurenā
yaθā nō ā □vohū jimaṭ manaṇhā

*To se tě ptám, jasně mi pověz, Ahuro,
stran velebení: jak velebit někoho, jako jsi ty,
Mazdo? Přítele, někdo jako ty, ať poučí, někoho jako já.
Ať nám pravdou přátelská jsou dána následování,
Aby k nám (někdo) s dobrou přišel myšlenkou.*

Praindoevropština

dr. Jan Bičovský, Ústav srovnávací jazykovědy FF UK

Praindoevropština je společný prajazyk jazyků indoevropských — tak jako latina je prajazyk jazyků románských. Na rozdíl od ní ovšem není nijak zaznamenána. Co o ní víme, je vše jen věcí rekonstrukce. Přesto za 200 bádání víme o tomto jazyce a i jeho mluvčích mnohé. Nemáme-li ale k dispozici texty, nezbývá nám, než je sami vytvořit, a to s omezenou slovní zásobou, kterou máme k dispozici. Takových pokusů je řada, nejslavnější z nich *Bajka o ovci a koních* A. Schleichera z poloviny 19. století (mimořadně, i on působil na FF UK, resp. Karlo-Ferdinandově Univerzitě). Tahle bajka vypráví o starém hlídači u ohně, jeho psu a jedné noci plné alkoholu, mladických výstřelků, nevolnosti a mateřského hubování. Vzhledem k tomu, že skutečná rekonstrukce pie. textu není možná, berme tuto bajku jako žert, nikoli seriózní vědecký počín.

Za časů našich praotců...

Starý Zloprd seděl u ohně a hřál si kolena. Léto už vyhaslo. Jeho pes, Šedivák, podřimoval. Na nebi hvězdy svítily zářící. A uprostřed hradiště, kde stál velký dům, bylo slyšet smějící se mladíky. Všichni mužové ze vsi byli v tom domě. Jen on sám zůstal venku hlídat. Nejstarší muž z celé vsi. Večer přijeli hosté. S vozy plnými soli a mědi. Koně a býky přiváděli, dary vynášeli, které chtěli muži ze vsi koupit.

Jeden muž, Červislav jméno jeho, poznal býka, který mu byl loni ukraden. Hned chtěl s hosty bojovat.

Vladyka ale praví: „neper se, chlape. To jsou přátelé, zlomyslníku, ne zloději dobytka. Což to nevidíš? Býka koupili za pět měchů soli.“

„To není pravda“ povídá Červislav. „Já toho chlapa znám. Viděl jsem ho loupit a plundrovat.“

„Kuš, chlape“.

Později hosté Červislavovi toho býka věnovali.

...